

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.6.30>

AKTUALNE PROBLEMY REGULACJI PROCESÓW I STOSUNKÓW W ZAKRESIE OTWARTOŚCI MIAST: TERMINOLOGIA, NARZĘDZIA, CYFRYZACJA

Roman Kirin

doktor nauk prawnych, docent,

główny pracownik naukowy Instytucji państwowej „Instytut Badań Ekonomiczno-Prawnych imienia V.K. Mamutova Narodowej Akademii Nauk Ukrainy” (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0003-0089-4086

kirinrs62@gmail.com

Volodymyr Shekhovtsov

doktor nauk prawnych, docent,

docent Katedry Prawa Środowiskowego Narodowego Uniwersytetu Prawniczego imienia Jarosława Mądrego (Charków, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-9101-7160

shehovtsov2004@ukr.net

Adnotacja. W artykule omówiono aktualne problemy regulacji procesów i stosunków w zakresie otwartości miasta, dotyczących terminologii, narzędzi i cyfryzacji. Uzasadnione jest nadzwyczajne znaczenie dla kształtowania się i rozwoju e-demokracji odpowiedniej terminologii prawnej w ustawodawstwie dotyczącym otwartości miasta, ustalono charakterystyczne oznaki pojęcia „nierówności informacyjnej”. Przeprowadzono analizę nowoczesnego zestawu narzędzi do zapewnienia otwartości miasta w kontekście integracji europejskiej, która wykazała dostępność opracowanych i przetestowanych zasobów do publikowania zbiorów danych w postaci otwartych danych. Usystematyzowano nowoczesne kierunki regulacji procesów i stosunków w sferze otwartości miasta, a także ujawniono jeden z głównych problemów natury humanitarnej, co w pewnym stopniu hamuje realizację prawa e-uczestnictwa przez podmioty odwołujące się – ognuwo „szansa – pragnienie”.

Słowa kluczowe: otwarte miasto, instrumenty e-demokracji, terminologia prawna, cyfryzacja, integracja europejska, e-partycypacja.

CURRENT PROBLEMS OF REGULATING PROCESSES AND RELATIONS IN THE SPHERE OF CITY OPENNESS: TERMINOLOGY, TOOLS, DIGITALIZATION

Roman Kirin

Doctor of Law, Associate Professor,

Senior Research Fellow, State Organization V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0003-0089-4086

kirinrs62@gmail.com

Volodymyr Shekhovtsov

Doctor of Law, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Environmental Law, Yaroslav Mudryi National Law University (Kharkiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-9101-7160

shehovtsov2004@ukr.net

Abstract. The article examines the current problems of regulating processes and relations in the field of openness of the city, concerning terminology, tools, and digitalization. The extreme urgency for the formation and development of e-democracy of the appropriate legal terminology in the legislation on the openness of the city is substantiated, the characteristic features of the concept of "information inequality" are established. An analysis of modern tools for ensuring the openness of the city in the conditions of European integration was conducted, which proved the availability of developed and tested resources for the publication of data sets in the form of open data. Modern trends in the regulation of processes and relations in the field of openness of the city are systematized, and one of the main problems of a humanitarian nature, which to a certain extent inhibits the realization of the right of e-participation by the subjects of the appeal – the link «possibility – desire», is revealed.

Key words: open city, tools of e-democracy, legal terminology, digitalization, European integration, e-participation.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ І ВІДНОСИН У СФЕРІ ВІДКРИТОСТІ МІСТ: ТЕРМІНОЛОГІЯ, ІНСТРУМЕНТИ, ЦИФРОВІЗАЦІЯ

Роман Кірін

*доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Мамутова Національної академії наук України» (Київ, Україна)
ORCID ID: 0000-0003-0089-4086
kirinrs62@gmail.com*

Володимир Шеховцов

*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри екологічного права Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого (Харків, Україна)
ORCID ID: 0000-0002-9101-7160
shehovtsov2004@ukr.net*

Анотація. У статті розглянуто актуальні проблеми регулювання процесів та відносин у сфері відкритості міста, що торкаються термінології, інструментів та цифровізації. Обґрунтовано надзвичайну актуальність для становлення і розвитку е-демократії відповідної юридичної термінології у законодавстві про відкритість міста, встановлено характерні ознаки поняття «інформаційна нерівність». Проведено аналіз сучасного інструментарію забезпечення відкритості міста в умовах євроінтеграції, який засвідчив наявність розроблених та апробованих ресурсів для оприлюднення наборів даних у формі відкритих даних. Систематизовано сучасні напрями регулювання процесів і відносин у сфері відкритості міста, а також розкрито одну з головних проблем гуманітарного характеру, що певною мірою гальмує реалізацію права е-участі суб'єктами звернення – ланку «можливість – бажання».

Ключові слова: відкрите місто, інструменти е-демократії, юридична термінологія, цифровізація, євроінтеграція, електронна участь.

Вступ. Прийняття Комітетом міністрів Ради Європи у 2009 р. Рекомендацій CM/Rec(2009)1 щодо електронної демократії (e-democracy, далі – е-демократії) (Recommendation CM/Rec, 2009) поклало відлік оновленню національного законодавства в цій сфері, адже в них містилися, серед іншого, основні завдання та терміни щодо запровадження е-демократії.

Питання демократизації суспільства дійсно було визнано в Україні як одна з найважливіших загально-суспільних проблем, на розв'язання якої покликана, у тому числі, Національна програма інформатизації (далі – НІП). Загальні засади її формування, виконання та коригування встановлені відповідним законом (Про Національну програму, 1998), а її головна мета полягає у створенні необхідних умов для забезпечення: 1) своєчасною, достовірною та повною інформацією громадян та суспільства шляхом широкого використання інформаційних технологій (далі – ІТ); 2) інформаційної безпеки держави.

Одним з інструментів демократизації урбанізованого життя є механізми забезпечення відкритості функціонування органів місцевого самоврядування (далі – ОМС), діяльності її посадових і службових осіб, прийняття рішень керівником тієї, чи іншої інституції міста. Відкритість ОМС приводить до повної прозорості їх діяльності – засадничого принципу, який забезпечує їх функціональний розвиток на демократичних засадах.

Тож, тематика відкритості діяльності суб'єктів управління сучасним містом, якості функціонування його інституцій, реальної можливості впливати та контролювати мешканцями виконання передбачених законом обов'язків з боку ОМС, оцінювати рівень результативності, компетентності та професійності їхньої діяльності в сферах відповідальності, чим значною мірою визначається реальна участь міського населення в управлінні справами міста, безумовно продовжує бути актуальною для українського суспільства.

Мета поданої роботи полягає у розкритті актуальних проблем регулювання у сфері відкритості міста, пов'язаних із її юридичною термінологією, інструментальним забезпеченням та гуманітарною складовою цифровізації, а також в актуалізації напрямів трансформації процесів та відносин відкритості міст як фактору їх європейського розвитку.

Основна частина. Завдання дослідження. Для досягнення поставленої мети дослідження передбачені наступні завдання:

- виявити сучасних термінологічних проблем у сфері відкритості міста;
- провести аналіз сучасного інструментарію забезпечення відкритості міста в умовах євроінтеграції;
- розкрити сучасні напрями регулювання процесів і відносин у сфері відкритості міста;
- дослідити гуманітарні аспекти цифровізації відкритості міст в Україні.

Матеріал і методи досліджень. Методологічну основу роботи становить комплекс загальних та спеціальних наукових методів пізнання, зумовлених темою та метою дослідження. Під час підготовки статті використано такі методи як діалектичний, аналізу та синтезу, формально-юридичний, порівняльно-правовий,

за допомогою яких опрацьовані наукова література та аналітичні матеріали, рекомендації ЄС і вітчизняні нормативно-правові акти.

Результати та їх обговорення. Сучасні термінологічні проблеми законодавства у сфері відкритості міста. У вітчизняному інформаційному законодавстві закріплено, що одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційного суспільства (далі – ІС), в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і особистому розвитку та підвищуючи якість життя (Про Основні засади, 2007).

Досягнення зазначених цілей дасть змогу, серед іншого, сприяти становленню відкритого демократичного суспільства, яке гарантуватиме дотримання конституційних прав громадян щодо участі у: 1) суспільному житті; 2) прийнятті відповідних рішень органами державної влади (далі – ОДВ) та ОМС.

Тож очевидно, що інформатизація прав особи в цілому та населення міст зокрема, має надзвичайну актуальність для становлення і розвитку не тільки традиційної (прямої (безпосередньої) та представницької (опосередкованої)) демократії в країні, а й її специфічної форми – е-демократії. В той же час, безумовним є також і той факт, що розвиток права е-демократії має неодмінно супроводжуватися розвитком відповідної юридичної термінології. Формування термінологічної та понятійної бази відносно нового угруповання законодавства про е-демократію та його окремих складових, зокрема щодо відкритості міст, вбачається достатньо важливим науково-практичним завданням.

Як слушно зазначає Н.В. Артикуца відсутність терміну на позначення правової реалії або поняття може свідчити і про наявність порожнини у термінологічній системі. Водночас: а) одне й те саме поняття може передаватися різними термінами, що спричинює синонімію термінів; б) один термін може позначати різні поняття, що свідчить про його багатозначність; в) один звуковий комплекс передає різні поняття, що призводить до омонімії. Тобто, відсутність взаємооднозначної відповідності між планом вираження і планом змісту (один термін – одне поняття), висока частотність цього явища у терміносистемі свідчить про стан її становлення і характерну для цієї стадії її розвитку невпорядкованість (Артикуца, 2007: 4).

Розвиток ІС в Україні, засади якого висвітлені у відповідному законі (Про Основні засади, 2007), ще до прийняття зазначених європейських рекомендацій, був пов'язаний із його основними стратегічними цілями, в якості однієї з яких був визначений захист інформаційних прав громадян, насамперед щодо доступності інформації, захисту інформації про особу, підтримки демократичних інститутів та мінімізації ризику «інформаційної нерівності».

І хоча останнє поняття і не було розкрито у цьому законі, аналіз його змісту дає підстави вважати, що для інформаційної нерівності є характерними такі ознаки: 1) рівень загальнодоступності інформаційних е-ресурсів насамперед для осіб, які потребують соціальної допомоги та реабілітації, малозабезпечених верств населення, селян; 2) соціально-економічна нерівність між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються, внаслідок суттєвої різниці в темпах зростання обсягів та номенклатури товарів і послуг, які виробляються та надаються за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ); 3) нерівномірність забезпечення можливості доступу населення до комп'ютерних і телекомунікаційних засобів між окремими регіонами, галузями економіки та різними верствами населення; 4) універсальність підходу до спільних дій для зменшення цифрової та інформаційної нерівності України на основі міжнародної співпраці та участі у розвитку глобального ІС.

Досягнення зазначеної мети має сприяти становленню відкритого демократичного суспільства, яке гарантуватиме дотримання конституційних прав громадян щодо участі у суспільному житті, прийнятті відповідних рішень місцевими органами виконавчої влади (далі – ОВВ) та ОМС.

М.С. Міхровська, розглядаючи становлення е-демократії в Україні, пропонує, для подальшого належного розвитку цього явища, закріпити цей термін і його складові та споріднені категорії («е-петиції», «е-звернення» тощо) в майбутньому законі «Про електронне урядування» (Міхровська, 2016: 30).

Погоджуючись в цілому з пропозицією зазначеної дослідниці, уявляється більш ґрунтовним, особливо в аспекті євроінтеграційних процесів, прийняття закону не лише з певного виду е-демократичних відносин, а повноцінно систематизованого Кодексу України про цифрову демократію або ж ще більш об'ємного Цифрового кодексу України.

Важливість подальшого розвитку та регулювання цього виду відносин окреслена й у Резолюції Європейського парламенту (European Parliament resolution, 2017), в якій, серед пропозицій щодо вдосконалення демократичної системи засобами ІКТ зазначається, що участь у демократичних процесах ґрунтується, перш за все, на ефективному та недискримінаційному доступі до інформації та знань. Крім того, Європейський Союз (далі – ЄС) закликає до утримання від прийняття непотрібних заходів, спрямованих на довільне обмеження доступу до Інтернету та здійснення основних прав людини, таких як непропорційні заходи цензури або криміналізація законного вираження критики чи/та незгоди. Слід враховувати, що е-демократія може сприяти розвитку додаткових форм взаємодії, здатних: – пом'якшити зростання суспільного невдоволення традиційною політикою; – допомогти спілкуванню, діалогу, обізнаності та інтересу до ЄС, його політики та політиків; – підтримати європейські проекти звичайним населенням; – зменшити так званий європейський «дефіцит демократії».

Останній термін можна інтерпретувати тотожним поняттю «*демократичний дефіцит*», що використовується для позначення ситуації, коли установи та їхні процедури прийняття рішень можуть страждати від відсутності демократії та підзвітності. У випадку ЄС це стосується уявної відсутності доступності або відсутності представництва пересічного громадянина в інституціях ЄС – відчуття розриву між повноваженнями цих інституцій та уявною нездатністю громадян впливати на рішення цих інституцій (Glossary of summaries).

В цьому аспекті цікавим уявляється висновок К. Карпо, яка на підставі аналізу змісту наукових дискусій щодо співвідношення категорій *e-демократія* та *цифрова демократія* в контексті проблеми політичної участі доводить, що термін цифрова демократія краще відображає сутність процесів діджиталізації в політичному просторі, однак подекуди вони вживаються як синонімічні ототожнюючись із терміном *e-демократія*. Однак, політична участь засобами цифрової демократії передбачає поєднання віртуальних та традиційних інструментів впливу на політичну систему, тоді як в класичних підходах *e-демократії e-участь* визначається як результат еволюції форм участі громадян в політиці (Карпо, 2022:161).

Ще одним з проблемних понять у сфері відкритості міста виглядає не тільки зміст, а й співвідношення понять «*електронна участь*» та «*участь*», які розкриваються у Концепції розвитку *e-демократії* в Україні (Про схвалення Концепції, 2017) та, як вбачається, не у повній мірі, а місцями й не коректно, відображають як європейську так і міжнародну позиції щодо даних дефініцій.

Зокрема, у Резолюції Європейського парламенту (European Parliament resolution, 2017) наголошується, що *e-участь* є підтримкою та посиленням демократичної участі та охоплює ті сектори *e-демократії*, де громадянське суспільство (далі – ГС) та бізнес залучені до складання формальних і неформальних планів, формування та прийняття рішень.

У визначенні, що використовує ООН, *e-участь* розуміється як процес залучення громадян через ІКТ до політики, прийняття рішень, розробки та надання послуг для того, щоб реалізувати державне (міське) управління на засадах доступності, інклюзивності, співробітництва та обговорення (UN, 2014). Її формами виступають *електронні петиції* та *електронні консультації* (Handbook on e-democracy, 2020).

Що стосується власне поняття «*e-демократія*», то наразі в національному законодавстві вживаються два поняття «*e-демократія*», які можна розглядати як її вузьке та широке розуміння, а саме: 1) *e-демократія* – форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоуправління шляхом широкого застосування ІКТ (Про схвалення Стратегії, 2013); 2) *e-демократія* – форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоврядування шляхом широкого застосування ІКТ в демократичних процесах, що дає змогу: посилити участь, ініціативність та залучення громадян на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівні до публічного життя; поліпшити прозорість процесу прийняття рішень, а також підзвітність демократичних інститутів; поліпшити зворотну реакцію суб'єктів владних повноважень на звернення громадян; сприяти публічним дискусіям та привертати увагу громадян до процесу прийняття рішень (Про схвалення Концепції, 2017).

У цій же урядовій Концепції, яка значно наповнила термінологічну базу законодавства про *e-демократію*, вперше було надано визначення такому важливому поняттю як «*електронна участь*», під яким розуміється забезпечення права участі громадян і представників ГС за їх власною ініціативою у розвитку самоврядування, формуванні та реалізації державної політики, її моніторингу та оцінці, у процесах прийняття рішень, що передбачає двосторонню *e-взаємодію* суб'єктів владних повноважень і ГС із застосуванням відповідних ІКТ та кібернетичного простору за прозорими процедурами.

Якщо звернутися до досвіду ЄС, то основні терміни та завдання щодо запровадження *e-демократії* визначено в Рекомендаціях Комітету міністрів Ради Європи CM/Rec(2009)1 (Recommendation CM/Rec, 2009), при цьому у додатку до них «Принципи *e-демократії*, поняття *e-участь* розглядається як підтримка та посилення демократичної участі та охоплює ті сектори *e-демократії*, де ГС та бізнес беруть участь у складанні формальних і неформальних програм, а також у формуванні та прийнятті рішень. До того ж, перераховуючи інструменти *e-демократії*, зазначені Рекомендації відсилають до спеціального глосарію, що пояснює терміни, пов'язані з *e-демократією*, які в них використовуються.

Окремої уваги заслуговує термінологія, пов'язана із відкритістю міст, адже поширення та вживання низки таких понять як «*відкрите місто*», «*розумне місто*», «*цифрове місто*», «*e-місто*», «*Smart City*» або як тотожних або як відмінних, носить доволі суб'єктивний і не завжди обґрунтований характер, оскільки у чинному законодавстві жоден з них не розкритий. Хоча у завданні за напрямом «Посилення використання потенціалу розвитку середніх та малих міст» Державної стратегії регіонального розвитку й передбачено сприяння запровадженню інноваційних технологій у системи управління розвитком міст на засадах концепції розумного міста (Smart City) (Про затвердження Державної стратегії, 2020).

Відносно поняття «*відкрите місто*» автори запропонували відповідне його визначення у попередній публікації (Kirin, 2022: 101).

Аналіз сучасного інструментарію забезпечення відкритості міста в умовах євроінтеграції. Закон України «Про звернення громадян», ведений в дію майже через чотири місяці після прийняття Конституції України, був покликаний врегулювати питання практичної реалізації громадянами України наданих їм конституційних прав: – вносити в ОДВ, об'єднання громадян відповідно до їх статуту пропозиції про поліпшення їх діяльності; – викривати недоліки в роботі, оскаржувати дії посадових осіб, державних і громадських органів; – брати участь в управлінні державними і громадськими справами, для: а) впливу на

поліпшення роботи ОДВ і ОМС, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності; б) відстоювання своїх прав і законних інтересів та відновлення їх у разі порушення (Про звернення громадян, 1996).

У ст. 3 згаданий закон наводить та розкриває види звернень громадян, під якими розуміються викладені в письмовій або усній формі: – пропозиції (зауваження); – заяви (клопотання); – скарги. Звернення може бути подано окремою особою (індивідуальне) або групою осіб (колективне).

У 2015 р. Закон України «Про звернення громадян» був доповнений положеннями, в яких запроваджувалися *електронні звернення* (далі – е-звернення) та *електронні петиції* (далі – е-петиція) (Про внесення змін, 2015).

Зокрема, письмове звернення дозволяється надсилати з використанням мережі Інтернет, засобів електронного зв'язку (е-звернення). Натомість, особливою формою колективного звернення громадян, у тому числі, й до ОМС є е-петиція.

Е-петиції та е-звернення, відповідно до Концепції е-демократії (Про схвалення Концепції, 2017), є одними з найбільш поширених інструментів е-демократії, що застосовуються сьогодні в Україні як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні. Також створені ресурси для оприлюднення наборів даних у формі відкритих даних, у тому числі з використанням електронних платформ, наприклад *«Громадянське суспільство і влада»*, *«Розумне місто»* чи *«Єдина система місцевих петицій»*, які поєднують у собі кілька електронних інструментів участі.

Більшість платформ е-участі в Україні мають на меті полегшення комунікації влада-громадянин і часто пов'язані із впровадженням інструментів е-демократії (Інструменти е-демократії, 2017: 21-26): – *«Smart City»* – концепція взаємодії міської влади, бізнесу і суспільства задля розвитку «розумної» інфраструктури міста на основі впровадження технічних, управлінських та суспільних інновацій; – *«Розумне місто»* – е-платформа, що пропонує містам активацію обраних сервісів, які сприяють самоврядуванню з одного боку, і ефективному е-урядуванню – з іншого; – *«Відкрите місто»* – е-платформа, що дозволяє мешканцям міст комунікувати з місцевими органами влади і комунальними підприємствами та в інтерактивному режимі висувати пропозиції щодо покращення благоустрою і вирішення нагальних проблем міста; – *«Контакт-центри міст для звернень громадян»* – відносини регулюються законами України «Про звернення громадян» та «Про доступ до публічної інформації» і належать до сфери управління виконавчих органів міських/обласних рад; – *«Громадські платформи е-участі»* – соціальний проєкт спільної дії «Зробимо разом», «Civil Society App», незалежної платформи громадянських ініціатив «Мій Голос».

Вказану платформу «Розумне місто» часто ототожнюють з проєктом *«Відкрите місто»*, яка є краудсорсинговою інтернет-платформою для взаємодії мешканців з місцевою владою та комунальними підприємствами, а також для самоорганізації громадян. На її сайті існують 2 розділи: 1) «Проблеми» – дає можливість створювати повідомлення про проблему, яке буде направлено у відповідну організацію для вирішення; 2) «Корисні об'єкти» – карта міста, на яку користувачі порталу можуть наносити різного роду корисні об'єкти, як то: лікарні, школи, зони паркування, туристичні об'єкти, зони безкоштовного Wi-Fi, пункти прийому батарейок тощо (E.DEM).

При цьому, розробники комунікаційної платформи «Відкрите місто» звертають увагу на те, що *е-спілкування* мешканців міста чи територіальної громади з підрозділами місцевих органів влади або комунальних підприємств на її сторінках не має статусу офіційного листування, відтак воно не може бути: а) опубліковане у засобах масової інформації; б) використане у вигляді посилань як офіційна відповідь ОМС. Тому, для отримання офіційної відповіді необхідно звернутися у відповідні органи влади міста у порядку, визначеному законом про звернення громадян.

Тож, наразі можна розмежовувати офіційні (публічні) та неофіційні (приватні) звернення громадян. Більше того, практика застосування інструментів у сфері відкритості міста свідчить, що вони можуть розглядатися і як окремий проєкт, що розглянутий вище. І як їх сукупність. Остання може бути представлена безпосередніми (виробничими) та допоміжними (організаційними) видами. Наприклад, добровільне неприбуткове об'єднання органів місцевого самоврядування *«Асоціація відкритих міст»* пропонує наступні послуги (Асоціація відкритих міст): – безкоштовний доступ до е-платформ, програмних продуктів та рішень, які розробляються з ініціативи Асоціації, її міст-членів та партнерів, зокрема доступ до платформи «Відкрите місто» та всього її функціоналу; – участь у навчальних та поляризаційних заходах; – пошук розробників необхідних для міста ІТ-рішень; – консультації щодо використання програмних продуктів, які використовують інші міста; – сприяння у пошуку джерел фінансування майбутніх проєктів, які покращують взаємодію влади та громадян. У довіднику «Е-рішення у містах» розглядаються такі інструменти як: *відкрите місто, відкритий бюджет, відкриті дані, місто активних громадян, партисипативна демократія, Угода мерів, Demo Ukraine DH, відкрита реклама* та інші.

Крім того, інструменти забезпечення відкритості міста пропонується класифікувати за предметом їх реалізації на: – безпеки та оборони держави; – антикорупційні; – муніципальні; – безпеки міста; – бюджетні; – фінансово-економічні; – інформаційні; – земельні; – екологічні; – житлові; житлово-господарські; – господарські; – комунальні; – інвестиційні; – транспортні тощо.

Сучасні напрями регулювання процесів і відносин у сфері відкритості міста. Одними з першоджерел побудови відкритого демократичного суспільства, орієнтованого на поліпшення умов для розвитку реалізації громадянами конституційних прав на участь в управлінні державними справами і на вільний доступ до інформації про діяльність ОБВ в Україні слід розглядати укази Президента України, що стосувалися

забезпечення широкого доступу до глобальної інформаційної мережі Інтернет (Про заходи, 2000), забезпечення гласності та відкритості діяльності ОДВ (Про підготовку, 2001), вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України (Про рішення Ради, 2001).

Останнім Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) було доручено, серед іншого, розробити пропозиції щодо кодифікації законодавства в галузі інформаційних відносин та проєкт Стратегії впровадження національної інформаційної політики, приділивши увагу таким проблемам, як: – створення і впровадження дійових механізмів реалізації інформаційних прав і свобод громадянина, суспільства і держави, закріплених у Конституції та законах України; – даліше вдосконалення законодавства України в інформаційній сфері; – розвиток на основі сучасних ІТ національної інформаційної інфраструктури тощо.

Вагоме місце у регулюванні відносин відкритості ОДВ посів згадуваний вище Закон України «Про звернення громадян». Зокрема, ним врегульовані питання практичної реалізації громадянами України наданого їм Конституцією України права вносити в ОДВ, об'єднання громадян відповідно до їх статуту пропозиції про поліпшення їх діяльності, викривати недоліки в роботі, оскаржувати дії посадових осіб, державних і громадських органів, впливати на поліпшення роботи ОДВ.

Тож. формування національного законодавства про е-демократію (інформаційну демократію) виходило не лише з конституційного, а переважно – з інформаційного законодавства, яке на той час вже було представлене законами України про НПП, про Концепції НПП, затвердження завдань НПП на 1998 – 2000 р.р. У 2002 р. на підзаконному рівні був затверджений Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність ОБВ (Про Порядок оприлюднення, 2002), в якому набули розвитку й окремі відносини е-демократії:

1) оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність ОБВ здійснюється шляхом розміщення ними і постійного оновлення інформації відповідно до вимог Закону України «Про доступ до публічної інформації» та зазначеного Порядку на офіційних веб-сайтах (веб-порталах);

2) на офіційному веб-сайті (веб-порталі) ОБВ розміщуються, у тому числі, зразки документів та інших матеріалів, необхідних для звернення громадян до органу;

3) ОБВ зобов'язані розміщувати іншу інформацію відповідно до ст. 15 Закону України «Про доступ до публічної інформації»;

4) технічні завдання на створення (модернізацію) офіційних веб-сайтів (веб-порталів) повинні відповідати вимогам щодо створення (модернізації) офіційних веб-сайтів (веб-порталів) ОБВ (додаток до Порядку в редакції постанови КМУ від 12.06.2019 № 493);

5) обмін інформації з офіційним веб-сайтом та доменне ім'я, на якому розміщений офіційний веб-сайт, повинні бути захищеними за допомогою кваліфікованого сертифіката автентифікації веб-сайту з дотриманням положень ст. 21 Закону України «Про електронні довірчі послуги»;

6) терміни, окрім розкритих у Порядку, вживаються у значенні, наведеному в Законі України «Про авторське право і суміжні права» та ДСТУ ISO/IEC 40500:2015 «Інформаційні технології. Настанова з доступності веб-контенту W3C (WCAG) 2.0»;

7) вимоги до дизайну та порядку погодження проєктів дизайну офіційних вебсайтів (вебпорталів) ОБВ та офіційних вебресурсів, що пов'язані з діяльністю ОБВ, та Єдиного вебпорталу КМУ затверджені Міністерством цифрової трансформації України (Про затвердження вимог, 2022).

Цього ж року були затверджені й заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності ОБВ, серед яких було встановлено центральним та місцевим ОБВ під час формування проєктів державного бюджету передбачати кошти на висвітлення їх діяльності в межах видатків, призначених на утримання зазначених органів, відповідно до закону про порядок висвітлення діяльності ОДВ та ОМС в Україні засобами масової інформації, натомість ОМС було лише рекомендовано дотримуватися вимог урядової постанови (Про заходи, 2002).

Наступною актом КМУ визнано, що одним з пріоритетних завдань у сфері розвитку ІС є надання громадянам та юридичним особам інформаційних та інших послуг шляхом використання інформаційної е-системи «Електронний Уряд», яка забезпечує інформаційну взаємодію ОБВ між собою, з громадянами та юридичними особами на основі сучасних ІТ (Про заходи, 2003).

Протягом 2004–2009 рр. порядок взаємодії ОДВ із громадянами був доповнений розпорядженнями КМУ, які спрямовані на розроблення і впровадження ефективної комунікації влади та інститутів ГС за допомогою е-технологій (Барегамян, 2022: 62).

Крім того, в черговому указі Президента України уряду було доручено розробити та подати в шестимісячний строк у встановленому порядку на розгляд парламенту законопроєкт про внесення змін до законодавчих актів щодо вдосконалення правового регулювання питань: – гарантування права громадян на звернення; – поновлення порушених прав і свобод заявників; – запровадження нових форм взаємодії між ОДВ та ОМС, фізичними і юридичними особами, в тому числі можливості реалізації громадянами права на звернення до ОДВ та ОМС шляхом подання звернень із використанням мережі Інтернет (Про першочергові заходи, 2008).

Суттєвим поштовхом для трансформації відносин у сфері відкритості міст стало прийняття Комітетом міністрів Ради Європи 18 лютого 2009 р. на 1049-му засіданні заступників міністрів вже згадуваної Рекомендації CM/Rec(2009)1 щодо е-демократії, яку підготував Спеціальний комітет з електронної демократії (*The Ad Hoc Committee on E-Democracy, CAHDE*) (Recommendation CM/Rec, 2009) та в яких були визначені основні терміни та завдання щодо запровадження е-демократії.

Так, окремою постановою КМУ було затверджено Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики та Типове положення про громадську раду при обласній, районній державній адміністрації (Про забезпечення участі, 2010). А з прийняттям Закону України «Про доступ до публічної інформації» та внесенням змін і доповнень до Закону України «Про звернення громадян» щодо е-звернення та е-петиції (Про внесення змін, 2015) – оновлені вимоги до звернення та встановлені порядок подання та розгляду е-петиції у тому числі й до ОМС через його офіційний веб-сайт або веб-сайт громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку е-петиції.

Більше того, планом заходів з впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» було передбачено забезпечення супроводження розгляду у Верховній Раді України проекту закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики, вирішенні питань місцевого значення» (реєстраційний № 3654) (Про затвердження плану, 2012), який відповідно до постанови парламенту від 23.10.2009 № 1689-VI був прийнятий за основу, але залишився без подальшого розгляду.

Значно успішніше просуваються в Україні так звані неправові інструменти е-демократії. Так, швейцарсько-українська програма «Електронне врядування задля підзвітності влади та участі громади» (*Electronic Governance for Accountability and Participation, EGAP*) працює в Україні з 2015 р. EGAP спрямована на розвиток новітніх ІКТ, які мають допомогти (Синяк, 2019): 1) покращити якість врядування; 2) збільшити взаємодію влади та громадян; 3) сприяти соціальним інноваціям у нашій державі.

Перша українська веб-платформа «Єдина платформа місцевої електронної демократії» (далі – е-DEM) має на меті надати громадянам легкий і зручний доступ до використання кількох інструментів е-DEM, що покликані налагодити кращий взаємозв'язок громадян та влади у вирішенні різноманітних соціально важливих проблем шляхом використання таких сервісів як «Відкрите місто», «Місцеві е-петиції», «Громадський бюджет» та «Е-консультації з громадськістю».

Основне призначення сервісу «Відкрите місто» із застосуванням геоінформаційних технологій – інформування мешканцями місцевої влади про актуальні проблеми для оперативного їх усунення. Також на сервісі будуть реалізовані інші функції, що забезпечують активне залучення мешканців для вирішення питань місцевого розвитку (Про проект, Відкрите місто).

За світовим індексом розвитку е-уряду ООН (*E-Government Development Index*), який міститься в дослідженні E-Government Survey, в 2016 р. Україна посіла 62 позицію, за світовим індексом демократії – 86 позицію, мережевої готовності – 64 позицію, використання урядом ІКТ – 114 позицію, що є незадовільним показником (Про схвалення Концепції, 2017).

Отже, розвиток останніх на рівні міст, що обрали сучасний європейський шлях, гальмується не лише відсутністю сталого законодавчого підґрунтя, неоднозначності та невизначеності юридичної термінології, а й браком систематизації актуального зарубіжного досвіду та поширення національних здобутків у сфері відкритості міст, які безперечно стануть у нагоді в процесі їх повоєнного відновлення.

Гуманітарні аспекти цифровізації відкритості міст в Україні. Основним завданням розвитку ІС в Україні, визначеним відповідним законом (Про Основні засади, 2007), є сприяння кожній людині на засадах широкого використання сучасних ІКТ можливостей створювати інформацію і знання, користуватися та обмінюватися ними, виробляти товари та надавати послуги, повною мірою реалізуючи свій потенціал, підвищуючи якість свого життя і сприяючи сталому розвитку країни на основі цілей і принципів, проголошених ООН. Зокрема, досягнення поставлених законом цілей мало б сприяти становленню відкритого демократичного суспільства, яке гарантуватиме дотримання конституційних прав громадян щодо участі у суспільному житті, прийнятті відповідних рішень ОДВ та ОМС.

Указом Президента України на початку 2008 р. КМУ було доручено розробити законопроект, спрямований на відкритість ОДВ та ОМС, втім основна увага КМУ була зосереджена переважно на одній складовій е-демократії, а саме – е-урядуванні, концептуальні засади якого були закладені у розпорядженні КМУ від 13 грудня 2010 р. № 2250-р та оновлені у 2017 р. (Про схвалення Концепції, 2017).

Впровадження ІКТ у систему суспільних відносин мало б дати змогу розширити можливості суспільно-політичної участі громадян, створити умови для зростання громадської активності та становлення е-демократії, проте, основні засади та напрями її розвитку, що визначалися указами Президента України (№ 212 від 24.03.2012 р., № 68 від 26.02.2016 р., № 487 від 04.11.2016 р., № 190 від 27.06.2018 р.) були визнані такими, що втратили чинність із затвердженням Національної стратегії сприяння розвитку ГС в Україні на 2021-2026 рр. (Про Національну стратегію, 2021).

Одним зі стратегічних завдань останньої визначено: – навчання та надання консультаційної підтримки інститутам ГС щодо впровадження та використання в їх діяльності ІТ та інструментів е-демократії; – посилення спроможності інститутів ГС навчати громадян користуватися онлайн-інструментами е-участі та отримувати послуги онлайн.

Тож, однією з головних проблем гуманітарного характеру, що певною мірою гальмує реалізацію права е-участі суб'єктами звернення, вбачається, перш за все, ланка «можливість – бажання», елементи якої базуються відповідно на: 1) зовнішньому (держава, регіон, місто) та внутрішньому (громадянин, організація) організаційному та матеріальному забезпеченні (доступ до ІКТ, апаратні засоби, програмне забезпечення); 2) фізичних (стан здоров'я) та інтелектуальних (рівень цифрових навичок та цифрових компетентностей) можливостях громадян; 3) громадянській позиції особи (здатність і можливість добровільного, свідомого

вольового вибору індивідом своєї поведінки активно, відповідально та ефективно реалізовувати права з розвитку демократичного суспільства, прагнення брати участь в обговоренні та розв'язанні спільних проблем, її внутрішнє ставлення (зацікавленість, байдужість) до свого діяння (діяльності) та його наслідків (результатів), визначення якості вчинків з яких складається поведінка, їх оцінка).

Висновки. Таким чином, за підсумками проведеного дослідження за обраною темою, можна сформулювати наступні результати вирішення визначеної проблеми.

1. Обґрунтовано надзвичайну актуальність для становлення і розвитку не тільки традиційної – прямої (безпосередньої) та представницької (опосередкованої) демократії в країні, а й її специфічної форми – е-демократії, процесів цифровізації прав особи в цілому та населення міст зокрема, проведення яких має неодмінно супроводжуватися розвитком відповідної юридичної термінології у законодавстві про відкритість міста, оскільки неоднозначність певного терміну тягне з собою неупорядкованість і норм і актів в цілому із захисту інформаційних прав, насамперед щодо доступності інформації, захисту інформації про особу, підтримки демократичних інститутів та мінімізації ризику інформаційної нерівності.

2. Встановлено характерні ознаки поняття «інформаційна нерівність», що проявляються у: – рівні загальнодоступності інформаційних е-ресурсів різних верств населення; – соціально-економічній нерівності країн за обсягами та номенклатурою товарів і послуг, які виробляються та надаються за допомогою ІКТ; – нерівномірності забезпечення доступу до комп'ютерних і телекомунікаційних засобів між регіонами та галузями економіки; – універсальності підходу для зменшення цифрової та інформаційної нерівності на основі міжнародної співпраці та глобалізації ІС.

3. Проведено аналіз сучасного інструментарію забезпечення відкритості міста в умовах євроінтеграції, який засвідчив наявність розроблених та апробованих ресурсів для оприлюднення наборів даних у формі відкритих даних, у тому числі з використанням е-платформ, концепцій взаємодії, міських контакт-центрів, соціальних проєктів, які можуть бути як моно- так і поліструктурні, поєднуючи у собі кілька інструментів е-участі; звернення може бути подано окремою особою (індивідуальне) або групою осіб (колективне), в письмовій (у тому числі – е-звернення) або усній формі; видами звернень є – пропозиції (зауваження); – заяви (клопотання); – скарги; за критерієм правового статусу взаємодія громадян з міською владою може здійснюватися шляхом офіційних (публічних) та неофіційних (приватних) звернень; за суб'єктно-об'єктивним складом е-рішеннями у містах розглядаються відкрите місто, відкритий бюджет, відкриті дані, місто активних громадян, партисипативна демократія, відкрита реклама та інші; за галузевою приналежністю предмету звернення: – безпеки та оборони держави; – антикорупційні; – муніципальні; – безпеки міста; – бюджетні; – фінансово-економічні; – інформаційні; – земельні; – екологічні; – житлові; житлово-господарські; – господарські; – комунальні; – інвестиційні; – транспортні тощо.

4. Систематизовано сучасні напрями регулювання процесів і відносин у сфері відкритості міста, які виходять з формування національного законодавства про е-демократію з конституційного та інформаційного законодавства, а також громадських ініціатив та мають наступний зміст: – забезпечення доступу до мережі Інтернет; – забезпечення гласності та відкритості діяльності влади, у тому числі й через Інтернет; – вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки; – надання громадянам та юридичним особам інформаційних та інших послуг шляхом використання е-системи «Електронний Уряд»; – комунікація влади та громадянських інститутів за допомогою е-технологій; – консультації з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики; – програма «Електронне врядування задля підзвітності влади та участі громади»; – веб-платформа «Єдина платформа місцевої електронної демократії».

5. Розкрито одну з головних проблем гуманітарного характеру, що певною мірою гальмує реалізацію права е-участі суб'єктами звернення, а саме – ланку «можливість – бажання», елементи якої базуються відповідно на: 1) зовнішньому (держава, регіон, місто) та внутрішньому (громадянин, організація) організаційному та матеріальному забезпеченні (доступ до ІКТ, апаратні засоби, програмне забезпечення); 2) фізичних (стан здоров'я) та інтелектуальних (рівень цифрових навичок та цифрових компетентностей) можливостях громадян; 3) громадянській позиції особи (здатність і можливість добровільного, свідомого вольового вибору індивідом своєї поведінки активно, відповідально та ефективно реалізовувати права з розвитку демократичного суспільства, прагнення брати участь в обговоренні та розв'язанні спільних проблем, її внутрішнє ставлення (зацікавленість, байдужість) до свого діяння (діяльності) та його наслідків (результатів), визначення якості вчинків з яких складається поведінка, їх оцінка).

Список використаних джерел:

1. Артикуца Н.В. Основні вчення про юридичний термін і юридичну термінологію. 2007. – 7 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2457/artukytsa_osnovy_vchennya.pdf?sequence=1 (дата звернення: 21.11.2022).
2. Асоціація відкритих міст. Електронні рішення влади і громадянам. Послуги. URL: https://avm.org.ua/pro-asotsiatsiyu_poslugu/ (дата звернення: 21.11.2022).
3. Барегаян С.Х., Чинчін К.І. (2022) Сучасний стан, проблеми та перспективи нормативно-правового забезпечення Е-демократії в Україні в умовах Європейської інтеграції. Юридичний науковий електронний журнал, (1). 61-64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/12>
4. Відкрите місто. Платформа електронної демократії. URL: <https://opencity.e-dem.ua/about> (дата звернення: 21.11.2022).
5. European Parliament resolution of 16 March 2017 on e-democracy in the European Union: potential and challenges 2018/C 263/21. Official Journal of the European Union. L 156. Vol. 61. 25.7.2018.

6. E.DEM. Відкрите місто. Платформа електронної демократії. URL: <https://opencity.e-dem.ua/about> (дата звернення: 21.11.2022).
7. Glossary of summaries. Democratic deficit. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/democratic-deficit.html> (дата звернення: 21.11.2022).
8. Інструменти е-демократії у містах України. Інформаційно-аналітичний довідник / А. Ємельянова М. Довбенко, П. Завадська; За ред. С. Лобойка, М. Находа, Д. Хуткого. – К., 2017. – 58 с.
9. Катерина Карпо (2022). Оновлення методологічних принципів дослідження політичної участі громадян в умовах діджиталізації демократичного політичного процесу. Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівецький національний університет. – Т. 45. – С. 153-162. DOI: <https://doi.org/10.31861/mhri2022.45.153-162>
10. Міхровська М.С. Становлення електронної демократії в Україні. Адміністративне право і процес. 2016. № 4 (18). С.26-31.
11. Roman Kirin & Volodymyr Shekhovtsov (2022) «Open City»: Concepts and legal Basis. Baltic Journal of Legal and Social Sciences, № 2. p. 96-103. DOI <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-2-16>
12. Recommendation CM/Rec (2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy) (Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers' Deputies). URL: https://www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/Activities/Key-Texts/Recommendations/Recommendation_CM_Rec2009_1_en_PDF.pdf (дата звернення: 21.11.2022).
13. Синяк Дмитро. Про «Відкрите місто» як частину «Е-дему». ІТ-сервіси для громад. 12.02.2019. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10621?page=181> (дата звернення 21.11.2022)
14. Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» щодо електронного звернення та електронної петиції : Закон України від 02.07.2015 № 577-VIII. Офіційний вісник України. 2015, № 60.
15. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text> (дата звернення 21.11.2022).
16. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695 // Офіційний вісник України, 2020, № 67.
17. Про затвердження вимог до дизайну та порядку погодження проектів дизайну офіційних вебсайтів (вебпорталів) органів виконавчої влади та офіційних вебресурсів, що пов'язані з діяльністю органів виконавчої влади, та Єдиного вебпорталу Кабінету Міністрів України : наказ Міністерства цифрової трансформації України від 23.06.2022 № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0785-22#Text> (дата звернення 21.11.2022).
18. Про затвердження плану заходів з впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.07.2012 № 514-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-2012-%D1%80#Text> (дата звернення 21.11.2022).
19. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні : Указ Президента України від 31.07.2000 р. № 928/2000. Офіційний вісник України. 2000, № 31.
20. Про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 р. № 1302. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1302-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення 22.10.2022).
21. Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи «Електронний Уряд» : постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2003 № 208. Офіційний вісник України. 2003, № 9.
22. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 21.11.2022).
23. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 21.11.2022).
24. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки : Указ Президента України від 27.09.2021 № 487/2021. Офіційний вісник України. 2021, № 79.
25. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 09.01.2007 № 537-V. Офіційний вісник України, 2007, № 8.
26. Про підготовку пропозицій щодо забезпечення гласності та відкритості діяльності органів державної влади : Указ Президента України від 17.05.2001 № 325/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/325/2001#Text> (дата звернення 21.11.2022).
27. Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування : Указ Президента України від 07.02.2008 № 109/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/109/2008#Text> (дата звернення 21.11.2022).
28. Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення 21.11.2022).
29. Про проект. Відкрита громада. URL: https://e-dem.ua/about_us (дата звернення 21.11.2022)
30. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 31.10.2001 р. «Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України» : Указ Президента України від 06.12.2001 № 1193/2001. Офіційний вісник України. 2001, № 50.

31. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 № 797-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 21.11.2022).
32. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 386-р. Офіційний вісник України, 2013, № 44.
33. Handbook on e-democracy. European Committee on Democracy and Governance (CDDG). Approved by the CDDG at its 11th meeting (10-11 September 2020). 61 p. URL: <https://rm.coe.int/handbook-e-democracy/16809fda61> (дата звернення: 21.11.2022).
34. UN, 2014, E-Government for the Future We Want, E-Government Survey 2014, Department of Economic and Social Affairs, New York. – 284 p. URL: <https://publicadministration.un.org/publications/content/PDFs/UN%20E-government%20Survey%202014.pdf> (дата звернення: 21.11.2022).

References:

1. Artikutsa N.V. Osnovni vchennya pro yuridichniy termin i yuridichnu terminologiyu. [Basic teachings about the legal term and legal terminology] 2007. – 7 s. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2457/artkytsa_osnovy_vchennya.pdf?sequence=1 [in Ukrainian]
2. Asotsiatsiya vidkritih mist. Elektronni rishennya vladi i gromadyanam. Poslugi. [Association of open cities. Electronic solutions for authorities and citizens. Services.] URL: <https://avm.org.ua/pro-asotsiatsiyu/poslugy/> [in Ukrainian]
3. Barygamyan S.H. & Chinchin K.I. (2022) Suchasniy stan, problemi ta perspektivi normativno-pravovogo zabezpechennya E-demokratiyi v Ukrayini v umovah Evropeyskoyi Integratsiyi [The current state, problems and prospects of regulatory and legal support of E-democracy in Ukraine in the conditions of European integration]. *Yuridichniy naukoviy elektronniy zhurnal*, (1). 61-64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/12> [in Ukrainian]
4. European Parliament resolution of 16 March 2017 on e-democracy in the European Union: potential and challenges 2018/C 263/21. *Official Journal of the European Union*. L 156. Vol. 61. 25.7.2018.
5. E.DEM. Vidkrite misto. Platforma elektronnoyi demokratiyi [E. DEM. Open city. Electronic democracy platform.]. URL: <https://opencity.e-dem.ua/about> [in Ukrainian]
6. Glossary of summaries. Democratic deficit. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/democratic-deficit.html>
7. Handbook on e-democracy. European Committee on Democracy and Governance (CDDG). Approved by the CDDG at its 11th meeting (10-11 September 2020). 61 p. URL: <https://rm.coe.int/handbook-e-democracy/16809fda61>
8. Instrumenti e-demokratiyi u mistah Ukrayini [Tools of e-democracy in Ukrainian cities]. *Informatsiyno-analitichniy dovidnik / A. Emelyanova M. Dovbenko, P. Zavadzka, D. Hutkiy, S. Loboyko, M. Nahod; Za red. S. Loboyka, M. Nahoda, D. Hutkogo. – K., 2017. – 58 s.* [in Ukrainian]
9. Katerina Karpo (2022). Onovlennya metodologichnih printsipiv doslidzhennya politichnoyi uchasti gromadyan v umovah didzhitalizatsiyi demokratichnogo politichnogo protsesu [Updating the methodological principles of the study of political participation of citizens in the conditions of digitization of the democratic political process]. *Istoriiko-politichni problemi suchasnogo svitu: Zbirnik naukovih statey. Chernivetskiy natsionalniy universitet. – T. 45. – S. 153-162.* DOI: <https://doi.org/10.31861/mhpi2022.45.153-162> [in Ukrainian]
10. Mihrovska M.S. Stanovlennya elektronnoyi demokratiyi v Ukrayini [Formation of electronic democracy in Ukraine.]. *Administrativne pravo i protses*. 2016. № 4 (18). S.26-31. [in Ukrainian]
11. Roman Kirin & Volodymyr Shekhovtsov (2022) «Open City»: Concepts and legal Basis. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, № 2. p. 96-103. DOI <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-2-16> [in Ukrainian]
12. Recommendation CM/Rec (2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy) (Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers' Deputies). URL: https://www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/Activities/Key-Texts/Recommendations/Recommendation_CM_Rec2009_1_en_PDF.pdf
13. Sinyak Dmitro. Pro «Vidkrite misto» yak chastinu «E-demu». IT-servisi dlya gromad [About "Open City" as part of "E-demo". IT services for communities.]. 12.02.2019. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10621?page=181> [in Ukrainian]
14. Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayini «Pro zvernennya gromadyan» schodo elektronnoho zvernennya ta elektronnoyi petitsiyi [On amendments to the Law of Ukraine «On Appeals of Citizens» regarding electronic appeals and electronic petitions]: Zakon Ukrayini vid 02.07.2015 № 577-VIII. *Ofitsiyiny visnik Ukrayini*. 2015, № 60. [in Ukrainian]
15. Pro zabezpechennya uchasti gromadskosti u formuvanni ta realizatsiyi derzhavnoyi politiki [On ensuring public participation in the formation and implementation of state policy]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 03.11.2010 № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-p#Text> [in Ukrainian]
16. Pro zatverdzhennya vimog do dizaynu ta porjadku pogodzhennya proektiv dizaynu ofitsiynih vebportaliv (vebportaliv) organiv vikonavchoyi vladi ta ofitsiynih vebresursiv, scho pov'yazani z diyalnistyu organiv vikonavchoyi vladi, ta Edinogo vebportalu Kabinetu Ministriv Ukrayini [On the approval of design requirements and the procedure for approving design projects of official websites (web portals) of executive authorities and official web resources related to the activities of executive authorities and the Unified web portal of the Cabinet of Ministers of Ukraine]: nakaz Ministerstva tsifrovoyi transformatsiyi Ukrayini vid 23.06.2022 № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0785-22#Text> [in Ukrainian]
17. Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi strategiyi regionalnogo rozvitku na 2021-2027 roki [On the approval of the State Regional Development Strategy for 2021-2027]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 05.08.2020 № 695. *Ofitsiyiny visnik Ukrayini*, 2020, № 67. [in Ukrainian]

18. Pro zatverdzhennya planu zahodiv z vprovadzhennya Initsiativi «Partnerstvo «Vidkritiy Uryad» [On the approval of the plan of measures for the implementation of the Initiative «Open Government Partnership»] : rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 18.07.2012 № 514-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-2012-r#Text> [in Ukrainian]
19. Pro zahodi schodo rozvitku natsionalnoyi skladovoyi globalnoyi informatsiyanoi merezhi Internet ta zabezpechennya shirokogo dostupu do tsieyi merezhi v Ukrayini [On measures to develop the national component of the global Internet information network and ensure wide access to this network in Ukraine] : Ukaz Prezidenta Ukrayini vid 31.07.2000 № 928/2000. *Ofitsiyinyi visnik Ukrayini*. 2000, № 31. [in Ukrainian]
20. Pro zahodi schodo podalshogo zabezpechennya vidkritosti u diyalnosti organiv vikonavchoyi vladi [On measures to further ensure openness in the activities of executive authorities] : postanova Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 29.08.2002 № 1302. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1302-2002-p#Text> [in Ukrainian]
21. Pro zahodi schodo stvorennya elektronnoyi Informatsiyanoi sistemi «Elektronniy Uryad» [About measures to create an electronic information system «Electronic Government»] : postanova Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 24.02.2003 № 208. *Ofitsiyinyi visnik Ukrayini*. 2003, № 9. [in Ukrainian]
22. Pro zvernennya gromadyan [About the appeal of citizens] : Zakon Ukrayini vid 02.10.1996 № 393/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-vr#Text> [in Ukrainian]
23. Pro Natsionalnu programu informatizatsiyi [About the National Informatization Program] : Zakon Ukraini vid 04.02.1998 № 74/98-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-vr#Text> [in Ukrainian]
24. Pro Natsionalnu strategiyu spriyannya rozvitku gromadyanskogo suspilstva v Ukrayini na 2021-2026 roki [About the National Strategy for Promoting the Development of Civil Society in Ukraine for 2021-2026] : Ukaz Prezidenta Ukrayini vid 27.09.2021 № 487/2021. *Ofitsiyinyi visnik Ukrayini*. 2021, № 79. [in Ukrainian]
25. Pro osnovni zasady rozvitku informatsiyonogo suspilstva v Ukrayini na 2007-2015 roki [About the Basic Principles of Information Society Development in Ukraine for 2007-2015] : Zakon Ukrayini vid 09.01.2007 № 537-V. *Ofitsiyinyi visnik Ukrayini*. 2007, № 8. [in Ukrainian]
26. Pro pidgotovku propozitsiy schodo zabezpechennya glasnosti ta vidkritosti diyalnosti organiv derzhavnoyi vladi [On the preparation of proposals to ensure transparency and openness of the activities of state authorities] : Ukaz Prezidenta Ukrayini vid 17.05.2001 № 325/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/325/2001#Text> [in Ukrainian]
27. Pro Poryadok oprilyudnennya u merezhi Internet informatsiyi pro diyalnist organiv vikonavchoyi vladi [About the Procedure for publishing information on the activities of executive authorities on the Internet] : postanova Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 04.01.2002 № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-p#Text> [in Ukrainian]
28. Pro pershochergovi zahodi schodo zabezpechennya realizatsiyi ta garantuvannya konstitutsiyonogo prava na zvernennya do organiv derzhavnoyi vladi ta organiv mistseвого samovryaduvannya [On priority measures to ensure the implementation and guarantee of the constitutional right to appeal to state authorities and local self-government bodies] : Ukaz Prezidenta Ukrayini vid 07.02.2008 № 109/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/109/2008#Text> [in Ukrainian]
29. Pro rishennya Radi natsionalnoyi bezpeki i oboroni Ukrayini vid 31.10.2001 «Pro zahodi schodo vdoskonalennya derzhavnoyi informatsiyanoi politiki ta zabezpechennya informatsiyanoi bezpeki Ukrayini» [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated October 31, 2001 «On measures to improve the state information policy and ensure information security of Ukraine»] : Ukaz Prezidenta Ukrayini vid 06.12.2001 № 1193/2001. *Ofitsiyinyi visnik Ukrayini*. 2001, № 50. [in Ukrainian]
30. Pro proekt. Vidkrita gromada [About the project. Open community]. URL: https://e-dem.ua/about_us [in Ukrainian]
31. Pro shvalennya Kontseptsiyi rozvitku elektronnoyi demokratiyi v Ukrayini ta planu zahodiv schodo yiyi realizatsiyi [On the approval of the Concept of the development of e-democracy in Ukraine and the plan of measures for its implementation] : rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 08.11.2017 № 797-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-r#Text> [in Ukrainian]
32. Pro shvalennya Strategiyi rozvitku informatsiyonogo suspilstva v Ukrayini [On the approval of the Information Society Development Strategy in Ukraine] : rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 15.05.2013 № 386-r. *Ofitsiyinyi visnik Ukrayini*. 2013, № 44. [in Ukrainian]
33. Vidkrite misto. Platforma elektronnoyi demokratiyi [Open city. Electronic democracy platform]. URL: <https://open-city.e-dem.ua/about> [in Ukrainian]
34. UN, 2014, E-Government for the Future We Want, E-Government Survey 2014, Department of Economic and Social Affairs, New York. – 284 r. URL: <https://publicadministration.un.org/publications/content/PDFs/UN E-government Survey 2014.pdf>